Aleksander Wesołowski
Grażyna Wierachowska

KSZTAŁCENIE NAUCZYCIELI-EKONOMISTÓW Z WYŻSZYM WYKSZTAŁCENIEM DLA SZKÓŁ HANDLOWYCH I EKONOMICZNYCH W WIELKOPOLSCE W PRZESZŁOŚCI I TERAŹNIEJSZOŚCI

Celem tego artykułu jest uratowanie od zapomnienia dziejów kształcenia nauczycieli przedmiotów zawodowych dla szkół średnich handlowych i ekonomicznych na terenie Wielkopolski. Mimo jubileuszowych publikacji powstałych na temat historii poznańskiej uczelni ekonomicznej, kształcenie nauczycieli-ekonomistów uchodziło uwadze autorów. Sądzimy więc, że ten artykuł wypełni częściowo powstałą lukę.

Kształcenie nauczycieli przedmiotów ekonomicznych dla szkół kupieckich, handlowych i ekonomicznych na terenie Wielkopolski związane jest z powstaniem Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu, w roku 1926.

Godzi się jednak wspomnieć, że zapotrzebowanie na nauczycieli -ekonomistów zostało wywołane organizowaniem tak w Wielkopolsce, jak i w samym Poznaniu szkół ekonomicznych, szczególnie kupieckich i handlowych, jeszcze w czasach zaboru pruskiego. Szkolnictwo tego typu – zakładane przez władze pruskie – miało służyć ograniczaniu i wypieraniu z handlu i drobnej wytwórczości żywiołu polskiego, który dzięki usilnym staraniom „organiczników" przejawiał tą dziedziną życia znaczne zainteresowanie.

„Swój do swego po swoje" ukute w tym czasie hasło, nie tylko ze względu na konkurencję ekonomiczną, ale i narodowościową, mogło mieć powodzenie, jeśli polskie przedsiębiorstwa i polski kupiec umiał w tej atmosferze pracować i zdobywać klienta.

Dziedzina handlu szczególnie wymagała jednostek nie tylko przedsiębiorczych, ale i wykształconych.

Rozumieli to dobrze nieliczni młodzi polscy kupcy zrzeszeni w powstałym w 1821 roku Towarzystwie Młodzieży Kupieckiej. W 1846 roku założyli oni w Poznaniu pierwszą szkołę wieczorną dla uczniów

handlowych. Jej program, jak podaje S. Dybczyński[1], obejmował „rachunki kupieckie, książkowość i korespondencję, język polski i niemiecki, geografię gospodarczą, historię gospodarczą, chemię i fizykę, początki ekonomii politycznej, prawo handlowe i wekslowe i towaroznawstwo". Wszystko więc, albo prawie wszystko, co wiedzieć i umieć powinien polski handlowiec, aby mógł konkurować z popieranym przez władze pruskie kupcem niemieckim.

Prusacy, po powołaniu ustawą obowiązujących szkół dokształcających zawodowych i zawodowych, uznali poznańską szkołę za niewystarczającą i niepotrzebną i w 1904 roku zamknęli ją.

Przy dużym naporze germanizacji polskie szkoły wieczorne zarówno przemysłowe, jak i handlowe mogły utrzymać się jedynie dzięki działalności dokształcającej, kursowej, najczęściej w postaci „szkółek nieoficjalnych", prelekcji i odczytów, a więc niestety nie w formie kształcenia systematycznego i uznanego ze względu na potrzeby kwalifikacji.

Na początku XX wieku przy napływie pruskich funduszy inwestycyjnych do Wielkopolski, w tym i na oświatę zawodową, powstają państwowe bądź samorządowe niemieckie szkoły handlowe.

Pierwsza powstaje w 1901 roku — Miejska Szkoła Handlowa w Gnieźnie, w 1906 – Miejska Szkoła Handlowa w Poznaniu, w 1907 — taka sama w Bydgoszczy, w 1911 powołuje się Miejską Żeńską Szkołę Handlowo-Przemysłową w Inowrocławiu, a w 1912 roku Miejską Szkołę Handlowo-Przemysłową w Lesznie[2].

Nauczycieli-ekonomistów z odpowiednim wykształceniem nie kształcono na terenie Poznania i Wielkopolski. Studia ekonomiczne (a właściwie handlowe) można było podejmować w Berlinie, Lipsku czy Wrocławiu i w innych ośrodkach szkół wyższych w Niemczech. W tych warunkach tylko nieliczni Polacy uzyskiwali odpowiednie handlowe wykształcenie i podejmowali prace w placówkach handlowo-przemysłowych. Pruskie władze oświatowe nie widziały Polaka jako nauczyciela w niemieckiej szkole.

Uzyskanie niepodległości w 1918 roku postawiło przed oświatą zawodową, w tym przed szkolnictwem handlowym, wiele istotnych za-

---

[1] Sylwester Dybczyński (1878-1946) ekonomista i nauczyciel, naczelnik Wydziału Szkolnictwa Zawodowego i wizytator Kuratorium Okręgu Szkolnictwa Poznańskiego, współtwórca Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu i organizator Wyższego Kursu Pedagogicznego przy WSH, jego kierownik i wykładowca. Szczegóły dotyczące S. Dybczyńskiego w Wielkopolskim Słowniku Biograficznym, w opracowaniu Hanny Maciejewskiej, PWN, Warszawa-Poznań, 1981.

[2] Dane dotyczące powstania szkół handlowych pod zaborem pruskim w Wielkpolsce pochodzą z artykułu **S. Dybczyńskiego**, pt. Szkolnictwo zawodowe w m. Poznaniu, w: Księga Pamiątkowa Miasta Poznania, Poznań 1929, s. 385-407.

dań. Do nich należało przejęcie szkół z rąk niemieckich i ich polonizowanie. Nie było jednak polskich nauczycieli. Stosunkowo licznie napływali nauczyciele z Małopolski, także do szkół zawodowych, ale nie handlowych. Uczyli więc nadal nauczyciele-Niemcy, ale odchodzili w miarę przychodzenia nauczycieli-Polaków. Brak polskich nauczycieli-ekonomistów zmuszał władze do werbowania nauczycieli szkół powszechnych i urlopowania ich w celu podjęcia studiów ekonomicznych na Uniwersytecie Poznańskim.

Szkolnictwo handlowe w dwudziestoleciu międzywojennym wzbogaciło stan posiadania i podobnie jak cała oświata w odrodzonej Polsce przeszło różnorakie reformy[3]. W związku z tym wzrosło zapotrzebowanie na nauczycieli przedmiotów ekonomicznych.

1. Powstanie Wyższej Szkoły Handlowej i studiów dla nauczycieli-ekonomistów, 1926-1939

Wyższa Szkoła Handlowa w Poznaniu powstała w 1926 roku z inicjatywy Izby Przemysłowo-Handlowej, przy poparciu Magistratu Miasta Poznania i Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego jako szkoła prywatna. Dzieje tej Uczelni opisane są w różnych wydaniach jubileuszowych, a szczególnie obszernie z okazji jej pięćdziesięciolecia[4].

Niestety w publikacjach tych są tylko wzmianki o studiach pedagogicznych i bardziej dotyczą one pewnych fragmentów lat po roku 1945 aniżeli okresu międzywojennego.

Poszukiwania konkretnego materiału nie dały większych rezulatatów. Wiadomo jednak, że od początku swojego istnienia Uczelnia musiała wypracować określone struktury organizacyjne, określić kierunki i specjalności kształcenia, programy nauczania i badań naukowych. Z początku jako Wyższa Szkoła Handlowa o charakterze zawodowym, ze względu na braki wysoko kwalifikowanej kadry profesorskiej, korzystała z pomocy dydaktyczno-wychowawczej i naukowej Uniwersy-

[3] Patrz: **A. Wesołowski**, Szkolnictwo zawodowe poznańskiego na tle przemian gospodarczo-społecznych województwa (od czasów zaboru pruskiego po dwudziestolecie PRL), maszynopis pracy doktorskiej w Bibliotece Głównej Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, 1965.

[4] Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, 1926-1976, PWN, Warszawa-Poznań 1976, pod red. **Z. Zakrzewskiego**; również Praca zbiorowa z okazji XXX-lecia Uczelni, 1926-1956, Poznań 1956, pt. Wyższa Szkoła Ekonomiczna – Akademia Handlowa – Wyższa Szkoła Handlowa w Poznaniu, pod red. **M. Przedpelskiego**, PWN, Poznań 1956.

tetu Poznańskiego, zwłaszcza Wydziału Prawno-Ekonomicznego. Nie miała jednak pełnych praw akademickich. Uzyskała je dopiero w 1938 roku, kiedy to WSH przemianowano na Akademię Handlową.

Jak podaje Z. Zakrzewski[5], uczelnia ukształtowała się jako jednowydziałowa o trzyletnim jednolitym dla wszystkich studentów cyklu studiów z przedmiotami specjalnymi należącymi do określonego działu studiów, jak: handlowy, przemysłowy, bankowy, ubezpieczeniowy, komunikacyjny, konsularny, spółdzielczy i pedagogiczny. Można więc rzec, że działy te ukierunkowane były na specjalności, wśród których specjalność pedagogiczna zorganizowana przez Sylwestra Dybczyńskiego powołana została najwcześniej, bo w 1931 roku[6]. Specjalność pedagogiczna utrzymała się w pierwotnej formie w latach późniejszych (1931-1939).

Sama nazwa tej formy kształcenia nauczycieli-ekonomistów uległa zmianie. Raz był to wyższy kurs, raz – studium pedagogiczne uzupełniające studia handlowe. Ponieważ opiekę pedagogiczną nad WSH, a potem AH, sprawowało Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, plany nauczania zatwierdzane były przez ten resort. On też nadawał odpowiednie uprawnienia uzyskiwanym dyplomom. Tak było z uprawnieniami pedagogicznymi dla absolwentów tegoż studium. Resort zwlekał z nimi i dopiero reskryptem z dnia 28 stycznia 1937 roku[7] uznał równoważność Wyższego Kursu Pedagogicznego przy WSH w Poznaniu z kursami pedagogicznymi nadającymi kwalifikacje nauczycielskie.

Dla przykładu podajemy poniżej plan nauczania dla studentów WSH na studium w roku akademickim 1931/32 oraz 1937/38[8].

---

[5] **Z. Zakrzewski**, Wyższa Szkoła Handlowa w latach 1926-1939, w: Praca zbiorowa z okazji XXX-lecia Uczelni, 1926-1956, s. 9-22.

[6] **H. Graszewicz**, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu i jej absolwenci, Poznań 1985, s. 17.

[7] W Spisie wykładów na rok akademicki 1937/38, WSH, Poznań, na s. 13 czytamy: Reskryptem z dnia 28 stycznia 1937 roku Nr I.V.B.P.-13 488/36 uznało Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Wyższy Kurs Pedagogiczny przy Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu na równoważny z kursami pedagogicznymi w rozumieniu rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 21 października 1932 roku (Dz.U.R.P. nr 91, poz. 774) jako odpowiadający w swojej treści programowi ustalonemu rozporządzeniem Min. WRiOP z dnia 29 listopada 1935 r. (D.Urz.Min.WRiOP nr 12, poz. 209 cz. I).

[8] Wyższa Szkoła Handlowa w Poznaniu, Spis wykładów na rok akademicki 1931/32, Poznań 1931, s. 9, oraz – jak wyżej – na rok akademicki 1937/38, s. 13.

Plan nauczania i obsada osobowa rocznego studium pedagogicznego w roku akademickim 1931/32 w układzie trójsemestralnym

Lp.	Wyszczególnienie przedmiotów i obsady osobowej	Semestry i liczba godzin		
		I	II	III
1	Dydaktyka i metodyka nauk handlowych, S. Dybczyński	1	1	–
2	Organizacja szkolnictwa zawodowego ze szczególnym uwzględnieniem Polski, S. Dybczyński	–	1	–
3	Historia wychowania i dydaktyki, S. Truchim	2	2	1
4	Psychologia ogólna i pedagogiczna S. Błachowski	2	2	1
5	Seminarium pedagogiczne S. Dybczyński	1	1	1
	Razem	6	7	3

Wypada zauważyć, że kurs obejmował rocznie około 144 godziny zajęć wykładów i seminarium. Wykładowcami były osoby dochodzące. Stefan Błachowski[9] był profesorem psychologii Uniwersytetu Poznańskiego i związał się z WSH i AH przez całe dwudziestolecie międzywojenne i jakiś czas po wojnie. Prof. S. Truchim był historykiem wychowania na Uniwersytecie Jagiellońskim; dojeżdżał przez pewien czas do Poznania na Uniwersytet Poznański i obsługiwał także WSH. Kierował studium, wykładał i seminarium prowadził znawca i organizator szkolnictwa zawodowego, naczelnik Wydziału Szkolnictwa Zawodowego Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego, z wykształcenia ekonomista, Sylwester Dybczyński.

Studenci, którzy pragnęli zostać słuchaczami studium pedagogicznego, mogli zapisać się na nie na ostatnim (trzecim) roku, wnosząc opłatę – 50% opłat normalnych. Opłaty normalne w roku akademickim 1931/32 były bardzo wysokie. Opłata wpisowa na rok wynosiła 30 zł

[9] Stefan Błachowski (1889-1962) psycholog, prof. UP i WSWF. Obszerna notka biograficzna w opracowaniu G. Olszewskiej, w: Wielkopolski Słownik Biograficzny.

jednorazowo, odroczenie zaś było wykluczone. Czesne za trymestr wynosiło 120 zł (czyli 360 zł rocznie) płatne w ciągu pierwszego miesiąca nowego trymestru. Dodatkowo trzeba było płacić 12 lub 13 zł co trymestr na cele organizacji akademickich, jak: Bratnia Pomoc, Koło Naukowe, Koło Sportowe itp. Ponadto uiszczano opłaty za egzaminy oraz za drobne druki. Rok studiów normalnych kosztował więc około 450 zł. Na trzecim roku płacono 450 zł oraz na studium pedagogiczne 50%, tj. 225 zł, czyli łącznie około 675 zł[10].

Koszt tego studium i studiów ekonomicznych na WSH był wysoki i może dlatego naukę ceniono, a prestiż nauczyciela średniej szkoły ekonomicznej był społecznie satysfakcjonujący.

Znamiennym dla powyższego planu dydaktycznego studium jest brak praktyki pedagogicznej, której namiastką była metodyka nauczania nauk handlowych.

Dalszy rozwój dydaktyki pedagogicznej szedł w kierunku wprowadzenia do planu nauczania nowych przedmiotów i nowych wykładowców, przeważnie profesorów i wykładowców Uniwersytetu Poznańskiego. Zapewniało to wszechstronniejsze teoretyczne przygotowanie nauczycielskie i jednocześnie wysoki poziom kształcenia.

Na następnej stronie podajemy zapowiadany plan nauczania na Wyższym Kursie Pedagogicznym, który był realizowany w roku akademickim 1937/38. Na jego podstawie można stwierdzić, że znacznie poszerzono plan nauczania o nowe ważne przedmioty, jak pedagogika i higiena szkolna, zamiast historii wychowania wprowadzono współczesne prądy pedagogiczne, wychowanie fizyczne czy naukę o państwie oraz seminarium z socjologii wychowania. Pozyskano do realizacji tego planu najznakomitszych profesorów i wykładowców, a wśród nich prof. A. Peretiakowicza z UP, dyrektora WSH i pierwszego rektora Akademii Handlowej (1938-1939) oraz profesora socjologii na UP – Floriana Znanieckiego[11]. Nic dziwnego, że Ministerstwo WRiOP doceniło tę działalność przez, jak wspomniano, uznanie równoważności prowadzonego studium z innymi kwalifikacyjnymi kursami pedagogicznymi.

Wybuch II wojny światowej przerwał dobrze zapowiadający się rozwój kształcenia nauczycieli-ekonomistów w Akademii Handlowej w Poznaniu. Rozproszyło się po kraju i świecie grono nauczające, absolwenci i studenci. Niektórzy z nich stracili życie, inni nie wrócili do kraju.

---

[10] Informacja o opłatach pochodzi ze spisu wykładów WSH za rok akademicki 1931/32.

[11] Bliższe dane o A. Peretiatkowiczu i F. Znanieckim znajdzie czytelnik w: Wielkopolskim Słowniku Biograficznym.

Lp.	Wyszczególnienie przemiotów i obsady osobowej	Semestry i liczba godzin		
		I	II	III
1	Organizacja szkolnictwa zawodowego ze szczególnym uwzględnieniem Polski, S. Dybczyński	1	–	–
2	Dydaktyka i metodyka nauk handlowych, S. Dybczyński	–	1	–
3	Pedagogika i dydaktyka, K. Mazurkiewicz	1	1	1
4	Psychologia ogólna i pedagogiczna, S. Błachowski	1	1	1
5	Współczesne prądy pedagogiczne, S. Tync	4	1	–
6	Higiena szkolna, M. Ćwirko-Godycka	–	–	1
7	Wychowanie fizyczne, W. Sikorski	–	–	1
8	Nauka o państwie, A. Peretiatkowicz	3	–	–
9	Seminarium pedagogiczne, S. Dybczyński	1	1	1
10	Seminarium z socjologii wychowania, F. Znaniecki	1	1	1
	Razem	12	6	6
	Rocznie	180 godzin		

2. W latach 1945-1950

Pierwsze lata po II wojnie światowej były okresem odbudowy ze zniszczeń wojennych substancji materialnej Uczelni i przejęciem zadań dydaktycznych i naukowych przez nauczycieli i studentów.

„W pierwszym powojennym roku akademickim podstawę stanowił przedwojenny plan nauczania. Wymagał on poważnych zmian. Opracowano przyjęty przez Radę Profesorów w dniu 2 października 1945 r.

i zatwierdzony przez Ministerstwo nowy plan studiów ekonomiczno-handlowych. Przewidywał on trzyletnie studia jednolite dla wszystkich słuchaczy. Studenci trzeciego roku mogli (ale nie musieli) wybrać sobie dodatkowo jedną z trzech prowadzonych przez Uczelnię specjalizacji pod nazwą «wyższych studiów» a mianowicie: 1) wyższe studium handlu zagranicznego i zagadnień morskich, 2) wyższe studium ubezpieczeniowe, 3) wyższe studium pedagogiczne"[12].

W 1946 roku umiera Sylwester Dybczyński, twórca i orędownik kształcenia pedagogicznego ekonomistów. Kierownictwo studium pedagogicznego przejmuje prof. dr A. Peretiatkowicz. Jeszcze w roku akademickim 1949/50 studium pedagogiczne jako specjalizacja na III roku studiów obejmowało następujące przedmioty nauczania:

Lp.	Wyszczególnienie przedmiotów i obsady osobowej	Semestry	
		I	II
1	Psychologia ogólna i pedagogiczna, dr prof. z. UP S. Błachowski	1	3
2	Dydaktyka i metodyka nauk handlowych ćwiczenia praktyczne i hospitacje, M. Grabowski	2	2
3	Organizacja szkolnictwa zawodowego, inż. K. de Mezer	2	-
4	Polskie prawo państwowe dr prof. z. UP A. Peretiatkowicz	2	2
5	Współczesne prądy pedagogiczne, dr T. Strumiłło	-	2
6	Dydaktyka towaroznawstwa, dr zast. prof. F. Szeląg	1	1
7	Pedagogika i dydaktyka, ćwiczenia, doc. zast. prof. UP M. Wachowski	2 1	2 1

Po śmierci S. Dybczyńskiego, podejmują zajęcia: inż. K. de Mezer, wizytator szkół zawodowych KOSP i M. Grabowski, dyrektor Liceum

[12] Cyt. z art.: J. Górski, Akademia Handlowa w latach 1945-1950, w: Praca zbiorowa z okazji XXX-lecia Uczelni, s. 39-59.

Handlowego, który wprowadził ćwiczenia praktyczne i hospitacje lekcji przedmiotów ekonomicznych.

Wyodrębniła się w AH sekcja towaroznawstwa, na której dydaktykę towaroznawstwa wykładał dr F. Szeląg, wówczas zastępca profesora, nauczyciel akademicki AH. Historyków wychowania zastąpił dr T. Strumiłło[13] z wykładem: Współczesne prądy pedagogiczne, pedagogikę zaś i dydaktykę z ćwiczeniami objął doc. M. Wachowski z UP.

Nie odbywały się seminaria: pedagogiczne i socjologiczne z braku ich kierowników (prof. dr F. Znaniecki nie wrócił ze Stanów Zjednoczonych, gdzie przebywał w czasie II wojny światowej i gdzie zmarł w 1958 r.).

W 1950 roku Akademia Handlowa została upaństwowiona i przemianowana na Wyższą Szkołę Ekonomiczną. Zaczęły się inne czasy, także dla studium pedagogicznego.

3. W latach 1950-1963

W roku 1950 w WSE (podobnie jak w innych wyższych szkołach ekonomicznych) nastąpiły zasadnicze zmiany w organizacji studiów i strukturze szkół. Wprowadzono studia dwustopniowe obejmujące studia pierwszego stopnia, trwające 3,5 lat i studia drugiego stopnia trwające 1,5 roku i dające tytuł magistra. Strukturę szkoły zmieniono z jedno- na wielowydziałową i powołano dwa wydziały: Finansowy i Handlowy, a w ich ramach sekcje[14].

Kształcenie kandydatów na nauczycieli przedmiotów ekonomicznych usytuowano na studiach pierwszego stopnia w formie odrębnych sekcji pedagogicznych na obu wydziałach, przy czym na Wydziale Handlu tylko w zakresie towaroznawstwa[15]. Sekcje pedagogiczne w przeciwieństwie do pozostałych sekcji ekonomicznych uniknęły prawie corocznych zmian, które były dokonywane w szkołach ekonomicznych na początku lat pięćdziesiątych i kształciły do 1954 roku nauczycieli średnich szkół ekonomicznych ze specjalnością finansów i towaroznawstwa.

---

[13] Dr **T. Strumiłło** – pedagog, od 1938/39 i od 1947 dyrektor Pedagogium w Poznaniu i wykładowca na UP (Składnica Akt AE w Poznaniu, teczka S-IV, poz. 9).

[14] **J. Boroń, S. Smoliński**, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Poznaniu w latach 1950-1956, w: Praca zbiorowa z okazji XXX-lecia Uczelni, s. 68.

[15] Ibidem, s. 69-70.

Od 1951 roku trwała kierowana przez Ministerstwo akcja opracowywania programów. Nowe programy do psychologii i pedagogiki otrzymały uczelnie w 1953 roku. Program do nowego przedmiotu — Metodyki nauczania przedmiotów ekonomicznych — opracował na zlecenie Ministerstwa m. in. asystent WSE w Poznaniu, mgr Adam Jarzembowski[16].

Opiekę w zakresie obsady personalnej, naboru studentów oraz warunków organizacyjnych i lokalowych sprawowały właściwe nad obu sekcjami władze wydziałów i dziekanaty[17].

WSE w Poznaniu uruchomiła sekcje pedagogiczne w 1950 roku i na I rok takiej sekcji na Wydziale Finansowym przyjęła 51 studentów[18].

Centralny plan nauczania dla sekcji pedagogicznych w 1950 roku przewidywał oprócz przedmiotów ekonomicznych następujące przedmioty pedagogiczne:

Lp.	Przedmiot	Liczba godzin			W semestrze		
		ogółem	wykłady	ćwiczenia	IV	V	VI
1	Psychologia pedagogiczna	90	60	30	4	2	-
2	Pedagogika	90	60	30	-	6	-
3	Dydaktyka ogólna	120	30	90	-	-	8
4	Ustrój szkolnictwa	30	30	-	-	-	2
Razem		330	180	150	4	8	10

[16] Korespondecja Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu z dnia 10.10.1952 r. oraz mgr. A. Jarzembowskiego z dnia 11.02.1953 r. z Ministerstwem Szkolnictwa Wyższego (Składnica Akt AE w Poznaniu, Paczka Kat. BE 50 nr 14).

[17] Obsługę kształcenia nauczycieli-ekonomistów w zakresie naboru, ewidencji i rozkładu zajęć prowadziły dziekanaty także w późniejszym okresie, tj. do czasu zatrudnienia w Studium Pedagogicznym etatowego pracownika technicznego.

[18] Odpowiedź dziekana Wydziału Finansowego na skierowane przez rektora, prof. dr. F. Barcińskiego pismo Ministra Szkolnictwa Wyższego i Nauki nr DEI-5/2/51 z dnia 11 maja 1951 r. w sprawie uruchomienia sekcji pedagogicznych na Wydziale Finansowym i w zakresie towaroznawstwa (Składnica Akt AE w Poznaniu, Paczka BE 50, nr 31).

Realizowano 330 godzin przedmiotów pedagogicznych na II i III roku studiów na ogólną liczbę 2835 godzin w trzech latach studiów pierwszego stopnia[19].

W roku akademickim 1951/52 wykład nt. ustroju szkolnictwa zastąpiono wykładem o organizacji szkolnictwa zawodowego, a od roku 1952/53 w miejsce powyższego wykładu i dydaktyki wprowadzono metodykę nauczania przedmiotów ekonomicznych oraz dokonano korekty w wymiarze godzin, i tak psychologia pedagogiczna obejmowała 60 godzin, pedagogika ogólna — 90 godzin, metodyka nauczania przedmiotów ekonomicznych — 75 godzin[20].

Nauczanie wymienionych powyżej przedmiotów realizowali:

- prof. dr Stanisław Kowalski z Katedry Pedagogiki UAM oraz z. prof. dr Bolesław Hornowski — psychologia pedagogiczna,
- dr. Józef Kwiatek z UAM — pedagogika,
- mgr Adam Jarzembowski, asystent Katedry Rachunkowości WSE w Poznaniu — metodyka nauczania przedmiotów ekonomicznych w zakresie ekonomiki finansów (na Wydziale Finansowym),
- z. prof. dr Franciszek Szeląg, kierownik Katedry Towaroznawstwa WSE w Poznaniu — metodyka nauczania przedmiotów ekonomicznych w zakresie towaroznawstwa (na Wydziale Handlu).

W roku szkolnym 1953/54 sekcje pedagogiczne uległy likwidacji, nastąpiło bowiem przejście szkół ekonomicznych na jednolite magisterskie studia czteroletnie. Dla studentów zainteresowanych zdobyciem dodatkowych kwalifikacji nauczycielskich wprowadzono fakultatywne zajęcia pedagogiczne[21]. Godzi się podkreślić trwałość tego rozwiązania, albowiem fakultatywny charakter kształcenia nauczycieli ekonomistów utrzymał się do dnia dzisiejszego[22].

---

[19] Plan nauczania na 1950 r., Wydział Finansowy, Sekcja pedagogiczna. MSzWiN, Departament Studiów Ekonomicznych (Składnica Akt AE w Poznaniu, Paczka BE 50, nr 31).

[20] Pismo Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki z 6 września 1952 r. w sprawie programów nauczania na rok szk. 1952/53 oraz plan studiów, Wydział Finansowy, sekcja pedagogiki w zakresie towaroznawstwa. MSzW 1952 r. (Składnica Akt AE w Poznaniu, Paczka BE 50, nr 14 oraz Paczka A, nr 10).

[21] **J. Orczyk, A. Wesołowski,** Działalność dydaktyczno-wychowawcza w latach 1950--1976, w: Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, 1926-1976, PWN, Warszawa-Poznań 1976, s. 74. Można tu dodać, że sekcje uległy likwidacji w wyniku Zarządzenia Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 31.08.1954 r.

[22] W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych zastanowiano się w Studium, czy spełnia ono swą rolę jako jednostka fakultatywna. W „Informacji o pracy Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego WSE w Poznaniu" opracowanej dla Ministerstwa

Fakultatywne przedmioty uzupełniające dla kandydatów na nauczycieli prowadzone były w WSE w Poznaniu w latach 1953-1963 na studiach stacjonarnych. Do roku szkolnego 1957/58 na wszystkich wydziałach, tj. Finansów, Handlu i Towaroznawstwa, a następnie (w wyniku zmiany struktury szkoły i utworzenia dwóch wydziałów) tylko na Wydziale Ogólno-Ekonomicznym, natomiast na Wydziale Handlowo-Towaroznawczym wyłącznie dla studentów kończących naukę na byłym Wydziale Handlu i na byłym Wydziale Towaroznawstwa. Na studiach zaocznych i eksternistycznych przedmiotów pedagogicznych nie prowadzono[23].

Dla uzyskania kwalifikacji nauczycielskich studenci dziennych studiów z II i III roku odbywali równolegle uzupełniające studia obejmujące psychologię pedagogiczną, pedagogikę i metodykę nauczania przedmiotów ekonomicznych. Poniżej przykład planu nauczania, jaki realizowany był w latach 1954-1963[24].

Lata sześćdziesiąte zaowocowały instytucjonalizacją opieki nad kształceniem nauczycieli-ekonomistów. W roku szkolnym 1959/60 w ramach ulepszania procesu nauczania, przy Katedrze Ekonomii Politycznej powołano Zakład Pedagogiki25. Pracami Zakładu kierowali kolejno:

- doc. dr Józef Kwiatek, 1959/60,
- dr Tadeusz Klanowski, 1962/63[26].

---

w dniu 5.01.1972 – m. in.: „Warto się też zastanowić nad bardziej integralnym włączeniem nauczania w ramach studium pedagogicznego w normalny program studiów, tj. poprzez uznanie Studium jako zastępującego wykład do wyboru, ewentualnie wprowadzenie praktyki w szkole średniej oraz stworzenie możliwości pisania prac dyplomowych z ekonomiki kształcenia oraz metodyki". Podobną myśl wyrażono w 1989 roku (Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego za 1972 r. i 1989 r.).

[23] Dla informacji dodajemy, że jednolite studia eksternistyczne przeznaczone były dla nauczycieli i pracowników kulturalno-oświatowych w celu umożliwienia zdobycia wyższego wykształcenia bez odrywania od pracy zawodowej. Studia te otwarto na Wydziałach Handlu i Towaroznawstwa, prowadząc zajęcia dydaktyczne wyłącznie w formie konsultacji. Por. **J. Boroń, S. Smoliński**, op. cit., s. 82-83.

[24] Plany studiów na wyższych szkołach ekonomicznych, MSzW, Departament Studiów Ekonomicznych, Warszawa 1954 (Składnica Akt AE w Poznaniu, Paczka A nr 52), oraz Spis wykładów i skład osobowy w roku akademickim 1956/57, Poznań 1957, nakładem WSE, s. 14 i 22.

[25] Por. Przemówienie J. M. Rektora, prof. dr. Zbigniewa Zakrzewskiego wygłoszone z okazji inauguracji XXXV roku akademickiego 1960/61 w dniu 10 września 1960 r., w: Rocznik Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu, Rok 1959/60, Poznań 1962, s. 11.

[26] **A. Nowak**, Władze Uczelni oraz kierownicy jednostek naukowo-dydaktycznych i administracyjnych w latach 1926-1976, w: Akademia Ekonomiczna w Poznaniu.

Lp.	Przedmiot	Obsada	Godzin ogółem	W semestrze			
				III	IV	V	VI
1	Psychologia pedagogiczna	Bolesław Hornowski z-ca prof. dr UAM	60	2	2	-	-
2	Pedagogika	Józef Kwiatek[x] doc. dr UAM	90	-	2	2	-
	Proseminarium	Tadeusz Klanowski dr UAM		-	-	2	-
3	Metodyka nauczania przedmiotów ekonomicznych	Adam Jarzembowski mgr WSE Jerzy Krauze mgr WSE	60[xx]	-	-	-	2
	Proseminarium			-	-	-	2
Ogółem			210	2	4	4	4

[x] W związku z odejściem doc. dr. J. Kwiatka, który objął funkcję przewodniczącego ZG ZNP, na etat wykładowcy dla pedagogiki uczelnia powołała w 1961 r. dr. Tadeusza Klanowskiego[27].

[xx] Na Wydziale Ogólno-Ekonomicznym metodyka nauczania realizowana była w wymiarze 120 godzin w semestrach VI i VII[28].

W roku 1963 powstała samodzielna jednostka dydaktyczna dla kształcenia kandydatów na nauczycieli — Studium Pedagogiczne[29].

[27] Por. Przemówienie J. M. Rektora prof. dr. Z. Zakrzewskiego, s. 7 i 9.

[28] Por. Spis wykładów oraz skład osobowy w roku akademickim 1960/61, Poznań 1960, nakładem WSE, s. 17 i 19, a także Spis z roku akademickiego 1961/62.

[29] Ówczesny rektor, prof. dr W. Rusiński, informując o tym podczas przemówienia z okazji inauguracji 38 roku akademickiego 1963/64 w dniu 14 września 1963 r. stwierdził m. in.: „W strukturze organizacyjnej szkoły zaszła dość istotna, korzystna zmiana. Znajdujące się przy Uczelni Studium Pedagogiczne uzyskało własny status prawny, a tym samym zapewniło sobie dobry start na dalszej drodze rozwoju", a do zadań tej jednostki zaliczył rektor kształcenie nauczycieli-ekonomistów oraz przyspieszenie procesu pedagogizacji młodej kadry naukowej Uczelni. Por. Rocznik WSE w Poznaniu, Rok 1962/63, Poznań 1964, s. 10-11.

4. Międzywydziałowe Studium Pedagogiczne 1963-1989

Prace nad powołaniem do życia odrębnej jednostki zajmującej się kształcenim nauczycieli-ekonomistów zainicjowało Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego. Powołano zespół do przedłożenia wniosków i projektu organizacji, planu i programów kształcenia kandydatów na nauczycieli w wyższych szkołach ekonomicznych. Ze strony WSE w Poznaniu w pracach zespołu uczestniczył dr T. Klanowski. Efekty prac w postaci obszernego projektu przesłano w 1963 roku uczelniom ekonomicznym. Prawny wyraz znalazły one w Zarządzeniu Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 marca 1965 r. w sprawie utworzenia międzywydziałowych studiów pedagogicznych w wyższych szkołach ekonomicznych, z mocą obowiązującą od początku roku szkolnego 1963/64[30].

Warto podkreślić, że moderniazcja organizacyjna i programową studiów pedagogicznych wyprzedziła ogólną reformę planów i programów w szkołach ekonomicznych, którą przeprowadzono w 1965 roku.

Studium było samodzielną międzywydziałową jednostką organizacyjną. Pierwszymi kierownikami Studium byli:

- dr Tadeusz Klanowski (1963-1964),
- prof. dr hab. Wacław Wilczyński z Katedry Ekonomii Politycznej (1964-1972).

Nowe przepisy przewidywały powołanie przez Senat organu doradczego — Rady Studium złożonej z zatrudnionych w nim pracowników. Formalni rady takiej nigdy nie powołano. Jej funkcję pełniły okresowe zebrania pracowników[31].

Studium Pedagogiczne uzyskało także rangę formalną. Absolwenci studium po uzyskaniu dyplomu magistra otrzymywali świadectwo ukończenia Studium będące drukiem urzędowym. Świadectwo stanowiło dowód dopełnienia warunków koniecznych do uzyskania prawa

---

[30] Dziennik Urzędowy MSzW nr 4 z dnia 27 marca 1965 roku oraz „Wnioski zespołu dla opracowania projektu organizacyjnego oraz planu i programu kształcenia pedagogicznego nauczycieli w wyższych szkołach ekonomicznych", maszynopis (dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego za 1963 r.).

[31] A. Nowak, op. cit., oraz dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego na lata 1963-1965. A. Nowak przyjął rok 1965 jako datę powstania Studium. Należałoby w tym miejscu dodać, że Studium Pedagogiczne jako nazwa jednostki używane było w dokumentach uczelni od 1963 roku, a dr T. Klanowski podpisywał pisma jako kierownik Studium. Należy więc przypuszczać, że dyskutowane na szczeblu resortu rozwiązania organizacyjne równolegle wprowadzane były do praktyki szkół.

nauczania przedmiotów ekonomicznych w szkołach średnich i na kursach zawodowych[32].

Studium rozszerzyło zasięg kształcenia kandydatów na nauczycieli. Obok zajęć dla studentów studiów dziennych, w 1963 r. uruchomiono eksternistyczne studium pedagogiczne. Przeznaczono je dla absolwentów wyższych szkół ekonomicznych, którzy uzyskali tytuł magistra i mogli wykazać się co najmniej dwuletnią pracą zawodową. Nabór na eksternistyczne studium prowadzono poprzez ogłoszenia w prasie lokalnej. Zadania tej formy kształcenia WSE w Poznaniu przedstawiono następująco: „zadaniem Studium jest kształcenie czynnych nauczycieli w zakresie pedagogiki i metodyki nauczania przedmiotów ekonomicznych wykładanych przez nich w szkole średniej. Na Studium mogą być przyjmowani także nauczyciele szkół zawodowych posiadający ukończone studia ekonomiczne pierwszego stopnia lub wyższe ekonomiczne studia zawodowe, skierowani przez właściwe organy administracji szkolnej"[33].

Dla tej ostatniej grupy, od roku szkolnego 1967/68, Studium prowadziło także zajęcia na studiach uzupełniających magisterskich.

Znacznie zmienił się plan zajęć na Studium. Ogólna liczba godzin wynosiła ponownie 300. Zwiększył się udział zajęć teoretycznych przez ponowne wprowadzenie „Dydaktyki" oraz nowych zajęć, tj. „Seminarium z psychologii, pedagogiki i dydaktyki". W ramach zajęć metodycznych, w latach 1963-1969, prowadzono wykład z „Arytmetyki gospodarczej", przygotowując studentów do nauczania tego przedmiotu (nie występował on bowiem w planie studiów ekonomicznych). Ponadto zwiększył się wymiar godzin z „Metodyki nauczania przedmiotów ekonomicznych", co przeznaczono na ćwiczenia z metodyki nauczania towaroznawstwa, rachunkowości oraz ekonomii politycznej i ekonomik szczegółowych. W ramach ćwiczeń z metodyki odbywały się hospitacje lekcji w średnich szkołach ekonomicznych oraz dwie lekcje prowadzone samodzielnie przez studentów.

Poniżej podajemy plan nauczania na Studium Pedagogicznym realizowany w roku akademickim 1963/64.

Na studiach eksternistycznych zamiast wykładu z „Arytmetyki gospodarczej" plan przewidywał wykład nt. „Wybrane zagadnienia oświaty dla dorosłych".

---

[32] Spis wykładów oraz skład osobowy w roku akademickim 1963/64, Poznań 1963, nakładem WSE, s. 43 i 72.

[33] Spis wykładów i skład osobowy w roku akademickim 1963/64 oraz Spis wykładów i skład osobowy w roku akademickim 1965/66, Poznań 1965, nakładem WSE, s. 69.

Lp.	Przedmiot	Godzin ogółem	W semestrze				
			III	IV	V	VI	VII
1	Psychologia	60	2	2	-	-	-
2	Pedagogika ogólna	30	-	2	-	-	-
3	Arytmetyka gospodarcza	30	2	-	-	-	-
4	Dydaktyka ogólna	30	-	-	2	-	-
5	Seminarium z psychologii, pedagogiki i dydaktyki	30	-	-	2	-	-
6	Metodyka nauczania przedmiotów ekonomicznych	120	-	-	-	2	2
7	Ćwiczenia z zakresu przedmiotów ogólnoekonomicznych, rachunkowości i towaroznawstwa		-	-	-	2	2
	Ogółem	300	4	4	4	4	4

A oto obsada poszczególnych przedmiotów w latach 1963 - 1972[34]:
– zajęcia z psychologii prowadzili pracownicy Katedry, a później Instytutu Psychologii UAM: dr Kazimierz Obuchowski (1963/64 — 1967/68), prof. dr Andrzej Lewicki (1964/65), dr Maria Tyszkowa, mgr Irena Obuchowska (1965/66), dr Bolesław Waligóra (od 1966/67),

– wykłady z pedagogiki zlecano pracownikom Katedry, a później Instytutu Pedagogiki UAM: dr. Tadeuszowi Klanowskiemu (1963/64 - 1968/69), dr. Kazimierzowi Denkowi (1969/70), a od roku akademickiego 1969/70 — dr. Janowi Hellwigowi,

– zajęcia z dydaktyki od 1969 roku prowadził dr T. Klanowski, a następnie doc. dr K. Denek,

– seminarium z psychologii, pedagogiki i dydaktyki prowadzili: dr T. Klanowski (1963/64 - 1967/68), dr K. Obuchowski (1963/64 - 1966/67), dr Maria Tyszkowa (1965/66) i dr B. Waligóra (1968/69),

– semiarium metodologiczne na Podyplomowym Studium Pedagogicznym od 1969 roku prowadził doc. dr hab. Józef Orczyk,

– metodykę nauczania przedmiotów ekonomicznych realizowali: mgr A. Jarzembowski z Katedry Rachunkowości WSE (1963/64), mgr J. Or-

[34] Zestawienie sporządzono ze spisów wykładów i składu osobowego za wymienione lata.

czyk z Katedry Historii Gospodarczej WSE (1964/65 - 1972/73), mgr Marian Pietraszewski — kierownik sekcji przedmiotów ekonomicznych Ośrodka Metodycznego w Poznaniu (1964/65 - 1969/1970), mgr Henryk Fabiś — dyrektor Liceum Ekonomicznego im. O. Langego w Poznaniu (1970/71 - 1972/73); hospitacje lekcji w wymiarze 8, a później 15 godzin (w tym 2 godziny lekcyjne prowadzone przez studenta samodzielnie) organizowano w Zespole Szkół Handlowych im. O. Langego, który od 1979 roku był szkołą ćwiczeń dla słuchaczy Studium[35],

– zajęcia z arytmetyki gospodarczej zlecono następującym osobom: mgr. Marianowi Walczakowi, dyrektorowi Technikum Ekonomicznego w Poznaniu (1963/64 - 1965/66), mgr. K. Denkowi, wówczas nauczycielowi Technikum Handlowego w Poznaniu (1964/65) oraz mgr. M. Pietraszewskiemu z Ośrodka Metodycznego (1965/66 - 1967/68),

– wykład nt. wybranych zagadnień oświaty dla dorosłych wygłaszał dr T. Klanowski (1963/64 - 1965/66).

W roku 1972, po wieloletnich doświadczeniach, kierownictwo Studium poddało analizie uczelniane i środowiskowe warunki swej działalności[36], a wnioski przekazało władzom Uczelni.

Kierownictwo Studium w roku 1972 obejmuje doc. dr Józef Orczyk[37]. W ciągu piętnastu lat bezpośredniego kierowania Studium położył on zasługi w jego rozwoju, modernizacji i inicjowaniu wielu rozwiązań.

Studium realizowało dotychczasowy pięciosemestralny plan nauczania dla studentów stacjonarnych, który obejmował na I roku — psychologię i pedagogikę, na II roku — dydaktykę i metodykę nauczania, a na III roku — metodykę nauczania i praktykę pedagogiczną w formie hospitacji lekcji. W ramach powyższego planu dokonywano kolejnych modernizacji. I tak, od roku 1973 ćwiczenia z metodyki nauczania prowadzono w małych, sześcioosobowych grupach, a zajęcia z dydaktyki uzupełniono ćwiczeniami w wymiarze 30 godzin[38].

W roku akademickim 1984/85 wprowadzono na czwartym semestrze seminarium metodologiczne. W następnym roku zwiększono wymiar

---

[35] Na wniosek kierownika Studium w dniu 9.01.1979 r. Kuratorium Oświaty i Wychowania w Poznaniu powołało Zespół Szkół Handlowych im. O. Langego na szkołę ćwiczeń dla słuchaczy Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego.

[36] Por. Informacja o pracy, s. 2-3.

[37] Por. **A. Nowak**, op. cit., s. 32.

[38] Pismem z dnia 18.10.1972 r. kierownik Studium, doc. dr hab. J. Orczyk wystąpił do rektora z wnioskiem o zezwolenie na prowadzenie zajęć ćwiczeniowych w małych grupach. W 1973 roku rektor wyraził zgodę na utworzenie sześcioosobowych grup ćwiczeniowych. (Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego za lata 1972-1973).

godzin z psychologii do 75, w programie pedagogiki wyodrębniono dwa bloki: pedagogikę ogólną i dydaktykę (po 45 godzin każdy), a w ramach metodyki nauczania — metodykę ogólną i metodykę przedmiotów ekonomicznych (po 45 godzin każdy z bloków). Opracowano zmodyfikowane programy nauczania oraz przedłożono władzom Uczelni dwa warianty wprowadzenia do planu zalecanej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego — czterotygodniowej praktyki pedagogicznej. Żaden jednak z nich nie został przyjęty, wymagały bowiem korekt w planie studiów ekonomicznych. W roku akademickim 1986/87 nabór słuchaczy przesunięto z dotychczasowego II roku na III rok studiów[39].

Studium starało się także pełnić rolę ośrodka doskonalenia zawodowo czynnych nauczycieli-ekonomistów z regionu północno-zachodniego Polski. W latach 1971-1977 prowadziło zajęcia dla nauczycieli przedmiotów ekonomicznych i osób pracujących w administracji szkolnej. O uruchomieniu tej formy doskonalenia informowano kuratoria okręgów szkolnych w Poznaniu, Bydgoszczy, Koszalinie, Szczecinie i Zielonej Górze[40]. W wyniku tak organizowanej akcji informacyjnej pozyskano słuchaczy z Gniezna, Chodzieży, Kępna, Koła, Kościana, Kwilcza, Koźmina, Szamotuł i Szczecina[41]. Nabór prowadzono co dwa lata.

Plan nauczania obejmował dwa semestry. Na s. 25 podajemy przykład planu z roku akademickiego 1976/77.

W roku 1977 Studium zaniechało podyplomowych form kształcenia. Przyczyną były trudności kadrowe, z zaważyło — wbrew wcześniejszym postulatom Studium — przejęcie działalności na tym polu przez Instytut Kształcenia Nauczycieli, Oddział w Poznaniu[42]. W 1985 roku Studium zamierzało powrócić do uruchomienia kształcenia pedagogicznego w formie zaocznej, jednak do jego realizacji nie doszło, władze

---

[38] Pismem z dnia 18.10.1972 r. kierownik Studium, doc. dr hab. J. Orczyk wystąpił do rektora z wnioskiem o zezwolenie na prowadzenie zajęć ćwiczeniowych w małych grupach. W 1973 roku rektor wyraził zgodę na utworzenie sześcioosobowych grup ćwiczeniowych. (Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego za lata 1972-1973).

[39] Sprawozdanie z działalności Studium w latach 1981/82-1983/84 oraz 1984/85-1986/87. (Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego za lata 1984 i 1987).

[40] Por. Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego za lata 1971-1977.

[41] Listy słuchaczy Podyplomowego Studium Pedagogicznego z lat 1971, 1973, 1975 i 1977. (Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego za powyższe lata).

[42] Działalność Studium Pedagogicznego w latach 1973/74-1979/80, w: Rocznik AE w Poznaniu, lata 1973/74-1979/80 (w druku).

Plan nauczania z roku akademickiego 1976/77

Lp.	Przedmiot	Godzin ogółem	W semestrze	
			I	II
1	Psychologia ogólna i wychowawcza	30	2	-
2	Pedagogika i podstawy ekonomiki kształcenia	35	2	-
3	Dydaktyka ogólna i szczegółowa nauczania przedmiotów ekonomicznych	30	-	2
4	Seminarium pedagogiczno-metodyczne	30	-	2
5	Aktualne zagadnienia ekonomii	10	x	x
6	Praktyka pedagogiczna – hospitacje	20	-	x
	Ogółem	155		

Uczelni bowiem dostrzegły zbyt wiele trudności formalnych, organizacyjnych i finansowych[43].

W latach sześćdziesiątych Studium czyniło starania o pozyskanie własnych etatowych pracowników. W efekcie, w 1972 roku, Studium otrzymało dwa etaty nauczycieli przedmiotów pomocniczych z późniejszym przemianowaniem jednego z nich na etat naukowo-dydaktyczny. Studium zatrudniło absolwentki pedagogiki UAM (jedna z nich przeszła w 1985 roku do pracy w UAM). Nadal jednak występowała konieczność zlecenia wykładów i seminariów doświadczonym i uprawnionym do ich prowadzenia pracownikom uniwersyteckim, a zajęć z metodyki — nauczycielom średnich szkół ekonomicznych. W 1985 roku Studium zatrudniło kolejną absolwentkę pedagogiki z UAM. Etatowy personel jednostki stanowią więc dwaj pedagodzy.

Poniżej zamieszczamy zestawienie obsady personalnej poszczególnych przedmiotów realizowanych na Studium od 1972 do 1987 roku[44].

[43] Pismo kierownika Studium z dnia 29.06.1985 r. w sprawie uruchomienia podyplomowego studium pedagogicznego oraz pismo prorektora doc. dr. hab. L. Wojtasiewicz z dnia 24.09.1985 r. (Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego za 1985 r.).

[44] Zestawienie sporządzono ze spisów wykładów i składu osobowego oraz planów obsady zajęć i sprawozdań znajdujących się w dokumentacji Studium za wymienione lata.

Zajęcia z psychologii prowadzili: dr Bolesław Waligóra (od 1977 r.) i mgr Jerzy Gąskowski (1977/78) z Instytutu Psychologii UAM. Następnie zajęcia te przejęli psycholodzy zatrudnieni w Instytucie Organizacji i Zarządzania AE — mgr Maria Wanat-Wrzesińska (1978-1983) oraz dr Grażyna Bartkowiak (od 1983 r.) — wykłady, natomiast ćwiczenia — mgr Zbigniewa Nowodworska (od 1981 r.)

Wykłady z pedagogiki odbywali: dr Jan Hellwig (do 1978 r.) i dr Eugeniusz Piotrowski (1978/79) — z Instytutu Pedagogiki UAM. W latach 1979-1989 zajęcia te prowadziła dr Aldona Andrzejczak z Instytutu Polityki Społecznej AE.

Zajęcia z dydaktyki kontynuował doc. dr K. Denek (do 1976 r.), a po nim wykłady prowadził dr Eugeniusz Piotrowki (1977/78 – 1985/86), a ćwiczenia dr Stanisław Dylak (1975/76 – 1978/79, 1982/83 – 1983/84) i dr Elżbieta Dropińska-Kuczyńska (1984/85 – 1985/86) — wszyscy z Instytutu Pedagogiki UAM. Od 1986 roku prowadzenie zajęć z dydaktyki przejęła mgr Ewa Grzelak — asystent Studium Pedagogicznego.

Seminarium metodologicznym kierowali: dr Jan Szambelańczyk (1984/85 – 1985/86) i dr Aldona Andrzejczak (od 1984 r.) — z Instytutu Polityki Społecznej AE oraz dr Janina Minkiewicz-Najtkowska (1985/86) — adiunkt Studium Pedagogicznego.

Zajęcia z metodyki nauczania przedmiotów ekonomicznych prowadzili: mgr Alina Kwiatkowska (1972/73 – 1973/74) — nauczyciel Liceum Ekonomicznego im. O. Langego w Poznaniu, a następnie pracownicy Studium — mgr Dorota Potyrała, dr Janina Minkiewicz-Najtkowska i mgr Ewa Grzelak.

Warta odnotowania jest współtwórcza rola poznańskiego Studium w wypracowaniu wspólnie ze Studium Pedagogicznym SGPiS w Warszawie idei konferencji jako formy współdziałania studiów pedagogicznych uczelni ekonomicznych. Motywem tych działań było przekonanie o potrzebie zmiany programów kształcenia nauczycieli szkół średnich ekonomicznych[45].

I Krajowa Konferencja Studiów Pedagogicznych uczelni ekonomicznych odbyła się w 1978 roku w Teresinie koło Warszawy i poświęcona była kształceniu i doskonaleniu nauczycieli średnich i wyższych szkół ekonomicznych. Na podstawie wniosków z konferencji rozpoczęto z Ministerstwem rozmowy nt. zmian planów i programów studiów pedagogicznych[46]. Poznańskie Studium było organizatorem dwóch konfe-

[45] Por. pismo kierownika Studium Pedagogicznego SGPiS w Warszawie z dnia 21.07.1977 r. (Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego z 1977 r.).

[46] Por. pismo kierownika Studium Pedagogicznego SGPiS w Warszawie z dnia 21.11.1978 r. (Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego z roku 1978).

rencji: w roku 1980 nt. dokształcania i doskonalenia nauczycieli akademickich oraz w roku 1987 poświęconej praktykom studenckim (w tym praktykom pedagogicznym słuchaczy Studiów Pedagogicznych).

Prace nad stworzeniem warunków prawidłowego funkcjonowania Studium Pedagogicznego kontynuował nowy kierownik — doc. dr Aleksander Wesołowski. Kierując się wytycznymi Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego[47] oraz uczelnianymi i środowiskowymi warunkami wystąpiono do rektora z projektem modernizacji Studium. W wyniku akceptacji projektu w 1988 roku wprowadzono:

- zmodyfikowany plan nauczania obejmujący 330 godzin zajęć,
- obowiązkową czterotygodniową praktykę pedagogiczną w średnich szkołach ekonomicznych,
- rekrutację przeniesiono na IV rok studiów,
- naukę na studium skrócono do czterech semestrów.

Na następnej stronie podany jest obowiązujący od roku akademickiego 1988/89 plan nauczania.

Plan zajęć kończy obowiązkowa czterotygodniowa praktyka zawodowa w średniej szkole ekonomicznej, odbywana w czwartym semestrze[48].

W obsadzie kadrowej powyższego planu wyprowadzono zasadę, że zajęcia z metodyki nauczania przedmiotów ekonomicznych będą prowadzić ekonomiści oraz metodycy ze szkół średnich ekonomicznych.

Od roku akademickiego 1989/90, poza blokiem ogólnym realizowanym nadal przez dr J. Minkiewicz-Najtkowską, wykłady z metodyk przedmiotów zawodowych z hospitacjami lekcji w szkołach ćwiczeń prowadzili:

- z ekonomii oraz ekonomiki i organizacji przedsiębiorstwa przemysłowego — dr A. Andrzejczak,
- z ekonomiki i organizacji przedsiębiorstwa handlowego — mgr Bogumiła Urbaniak, ekonomista, nauczyciel w Zespole Szkół Handlowych w Poznaniu,
- z rachunkowości — mgr Stanisław Nowak, wykładowca Zakładu Rachunkowości AE.

Natomiast zajęcia z pedagogiki przejęła dr J. Minkiewicz-Najtkowska. Seminarium pedagogiczne prowadził doc. dr A. Wesołowski. Obsada pozostałych przedmiotów nie uległa zmianie. Opiekunem praktyki pedagogicznej była mgr E. Grzelak.

---

[47] Pismo Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12.02.1986 r.

[48] Pismo kierownika Studium z dnia 26.02.1988 r. do rektora AE w Poznaniu w sprawie stanu, warunków pracy i możliwości funkcjonowania Studium (Dokumentacja Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego za 1988 r.).

Lp.	Przedmiot	Godzin ogółem	W semestrze			
			I	II	III	IV
1	Psychologia	90	6	-	-	-
2	Pedagogika	45	-	3	-	-
3	Dydaktyka	45	-	3	-	-
4	Seminarium pedagogiczne	30	-	-	2	-
5	Metodyka ogólna	45	-	-	3	-
6	Metodyka przedmiotów zawodowych w tym dwie metodyki do wyboru:	75	-	-	-	5
	- metodyka ekonomiki	30	-	-	-	2
	- metodyka ekonomii i organizacji przedsiębiorstwa przemysłowego	30	-	-	-	2
	- metodyka ekonomiki i organizacji przedsiębiorstwa handlowego	30	-	-	-	-
	- metodyka rachunkowości	30	-	-	-	-
	Hospitacje lekcji	15	-	-	-	1
	Razem	465	6	6	5	10

Zmianom programowym towarzyszyło też dążenie, by pobyt studentów na Studium był szkołą wyrobienia organizacyjno-pedagogicznego i społecznego. W roku 1989 założono pedagogiczne koło naukowe, ponadto organizowano wykłady otwarte wysokokwalifikowanej kadry naukowej oraz wycieczki dydaktyczne.

Rolę Studium Pedagogicznego w kształceniu nauczycieli-ekonomistów najlepiej charakteryzuje liczba absolwentów. Rocznie kończyło Studium od kilkunastu do kilkudziesięciu studentów. Rekordowa liczba absolwentów ukończyła Studium w 1983 roku (55 osób). W latach 1963-1989 wydano 485 świadectw ukończenia Studium. Wyznacznikiem wielkości kształcenia było nie zapotrzebowanie szkół zawodowych, lecz napływ kandydatów do Studium. Wielkość napływu zaś była uzależniona wyłącznie od istniejącego wśród kolejnych roczników studentów zaiteresowania tą dodatkową specjalnością. Stałym zjawiskiem były rezygnacje w trakcie I roku zajęć. Na odpad ten wpływały — oprócz przyczyn indywidualnych — okoliczności wynikające z fakultatywnego charakteru Studium (trudności w godzeniu zajęć na studiach ogólnych ze Studium).

Struktura słuchaczy Studium jest typowa dla tego zawodu. Absolwentami w ogromnej przewadze były kobiety. Wynika to zarówno ze struktury płci studentów Uczelni, jak i atrakcyjności zawodu nauczycielksiego wśród kobiet.

Nawiązując do obsady osobowej zajęć trzeba podkreślić, że w wyniku zabiegów o pozyskanie własnych etatowych pracowników Studium przeszło od szerokiego udziału w procesie nauczania kadry środowiskowej (lata pięćdziesiąte do końca lat siedemdziesiątych), do oparcia nauczania na własnej uczelnianej kadrze (od 1985 roku — całkowicie). Ponadto należy też odnotować stopniowy zanik udziału profesorów w kształceniu kandydatów na nauczycieli i coraz liczniejszy udział adiunktów w obsadzie zajęć.

Na koniec należy stwierdzić, że nie jesteśmy zadowoleni z aktualnej sytuacji w kształceniu pedagogicznym nauczycieli-ekonomistów i że będziemy nadal poszukiwali efektywniejszych form ich dokształcania.

Sądzimy, że nowe czasy potrzebują lepiej wykształconych i wychowanych nauczycieli, także ekonomistów, którzy wychowają młodzież w przedsiębiorczości, gospodarności i samodzielności poszukiwania lepszych rozwiązań gospodarczych w życiu naszego kraju.

Taka perspektywa rysuje się w związku z konieczną reorganizacją wyższego szkolnictwa ekonomicznego i dostosowania kształcenia ekonomistów do potrzeb gospodarki.

Przy niedostatku danych dotyczących przyszłości można opracować pewne realne warianty kształcenia pedagogicznego ekonomistów. Stąd aktualnie wysuwamy trzy warianty toku organizacyjnego kształcenia na naszym Studium.

Wariant I może mieć zastosowanie, jeśli studia dzienne będą dwustopniowe. Oznacza to, że np. po trzyletnim kształceniu, dyplomowany ekonomista przygotowany do swojej roli zawodowej, zapisze się na dwuletnie studia magisterskie, pedagogiczne. Wówczas, drugi, wyższy stopień kształcenia kończy się dyplomem magistra, może być poświęcony specjalności pedagogiki ekonomicznej. Ten rodzaj kształcenia może lepiej przygotować kandydatów do nauczania przedmiotów występujących tylko w szkole średniej, a przede wszystkim przygotować do pracy wychowawczej i metodycznej.

Specjalność pedagogiczna dawałaby drugi zawód i, jak sądzimy, bardziej gruntowne przygotowanie nauczycielskie. Próby specjalnościowego kształcenia nauczycieli-ekonomistów przez cały tok studiów, to jest od I roku, w zasadzie nie powiodły się (np. w Czechosłowacji). Jesteśmy przekonani do dwuzawodowej roli nauczyciela przedmiotów

zawodowych w ogólności, w naszym przypadku, ekonomisty. Tylko dobry ekonomista — i to w powiązaniu z praktyką — może być dobrym nauczycielem.

Wariant II wiąże się ze skróceniem studiów ekonomicznych do czterech lat. Jednolite studia czteroletnie zakończone dyplomem magistra ekonomii dałyby podstawę do dodatkowego jednorocznego kształcenia pedagogicznego i uzyskania dodatkowego dyplomu do nauczania przedmiotów ekonomicznych w szkołach ponadpodstawowych i na kursach zawodowych.

Wariant ten zakłada przedłużenie studiów o rok na prawach studiów dziennych lub w porozumieniu z władzami oświatowymi prowadzenie kształcenia w formie studium podyplomowego. Przewiduje się więc bardziej zintensyfikowane kształcenie pedagogiczno-metodyczne.

Wariant III jest rozwiązaniem problemu w dotychczasowych, wypróbowanych i często zmienianych formach, a które mają odpowiednie odzwierciedlenie między innymi w planach nauczania Studium. Polega on, jak już wiadomo, bądź to na wpleceniu przedmiotów pedagogicznych w tok studiów ekonomicznych już od II roku, bądź skomasowania ich w ramach Studium pedagogicznego obok pełnego planu studiów ekonomicznych na jakimś możliwie wyższym czy ostatnim roku.

Podstawową trudnością, jaka występuje w tym wariancie i jaka była przez całe dotychczasowe lata kształcenia pedagogicznego doświadczana, jest problem zepchnięcia kształcenia pedagogiczno-metodycznego i praktyki na margines studiów ekonomicznych jako podstawowych.

Z tego też względu, ważne z punktu widzenia roli nauczyciela przedmiotów ekonomicznych w szkole średniej, kwalifikacje pedagogiczne są — naszym zdaniem — zbyt płytkie, a na pewno nie dają podstaw do pracy wychowawczej.

Na pewno można wysuwać inne warianty rozwiązań, być może lepsze i szczęśliwsze. Duże znaczenie może mieć sytuacja finansowa szkolnictwa wyższego i średniego. Jedno jest pewne, że inwestycje w kształcenie nauczycieli z prawdziwego zdarzenia opłacą się stokrotnie. Szkoła zawsze będzie stała dobrym nauczycielem-wychowawcą.

Przy zwiększonej samodzielności i odpowiedzialności szkoły wyższej jej władze, to jest rektor i senat, znajdą odpowiednie rozwiązanie.

Myślimy także, że sprawa kształcenia nauczycieli-ekonomistów nie jest sprawą uczelnianą ani lokalną, ale średnich szkół ekonomicznych

w kraju i dlatego należy oczekiwać określonego stanowiska w tej sprawie tak związków zawodowych, jak i Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Tymczasem dyskusje trwają. Mija czas. Zmieniają się ludzie. Z końcem czerwca 1991 roku odszedł na emeryturę współautor tego artykułu. Obowiązki Kierownika Międzywydziałowego Studium Pedagogicznego od nowego roku akademickiego 1991/1992 przejęła dr Aldona Andrzejczak, której życzymy dużo szczęśliwych pomysłów w wyborze drogi ku lepszemu rozwiązywaniu narastających różnorodnych trudności.